

Nogle Tanker om Fiske og Laxe Fangsten

Recta valent, obliqua cadunt, stat gloria veris:
Turpes eventus, quae simulanti habent.

*

[[Hið rétta stendur, ranga fellur, dýrðin stendur með sannleikanum](#) (eða þeim sönnu)
[Rangar](#) (slæmar) [niðurstöður, sem þeir fengu með því að herma eftir](#); Fornleifur þakkar dr. Ragnari Edvardssyni fornleifafræðingi fyrir aðstoð við lestur og skilning latínutextans].

✱

Til at fange Lax, Ørreder, Torsk og andre
smaa og store Fiske troer ieg at denne *<Qvalfisk und tagne>*
her efter beskrevne Machin med Fordeel baade vil
blive brugbar og beqvem til deels ved Ferske Søer
og Elver, nemlig ved deslige Udkante og Steder, *<Bugte>*
hvor ikke falder meget stærk Strøm, og til deels
ved Fjorde og Strandkante, hvor ikke er eller
falder alt for stærk Søe-Brusen. Man ud-
vælger en af saadenne Kante ved Vandet, som
har Steen Grund under sig i og over Vandet,
i det Hensigt at det skal ikke kunde at grave
under Machinen, dette sted maae og være no-
et steilt, og saa vidt, vel dybt, ved Landet; Machi-
nen bliver 1. Favn høj fra Vandet, i fald,
det er stille, og uden svære Bølger og Flomme
som foraarsages ved Regn og Blæst ; Eller 2.
Favne, hvor under Tiden ere Bølger, eller Vandet
kan opsvolne; Eller 3. Favne; Eller 4. Favne,
hvor der falder stærk Søe Brusen i mellem eller
meget højt Vand, alt efter Omstændighederne;

✱

Men Man skal nøtje betragte, ikke at anlægge dette Værk, uden *<paa>* Saadan Sted, hvor han i Forvejen veed, at kan falde en god Fangst. Da Man har fundet saadan et bekvemt Plads, som før er mældet, bygger Man en Væg ovenpaa denne Grund af Steene og Jord, i fald Bakken er alt for lav, Det som Man synes beqvemt Sted i henseende til Vandets og Fangstens Beskaffenhed, kan og ligeledes grundes en Væg med Kalk og Steen under Vandet, naar den naturlige Steen Grund ikke kan gives. Vandets Dybde kan blive

1. 2. 3. 4. Favne efter som Nætene *<Fiske garnet>* blive brede, de brede Net ere alle Tider bedre i henseende til Fangsten, (og dybt Vand.) efterdi Fisken falder der baade (større, og i større Antal (og Mængde,) men ikke behøver Vandet at være saa meget dybt efter min Meening, hvor bruges skal det foreviste Redskab ved N^m **10** Tab.

III. i saa Fald maae det være vel stort og breedt

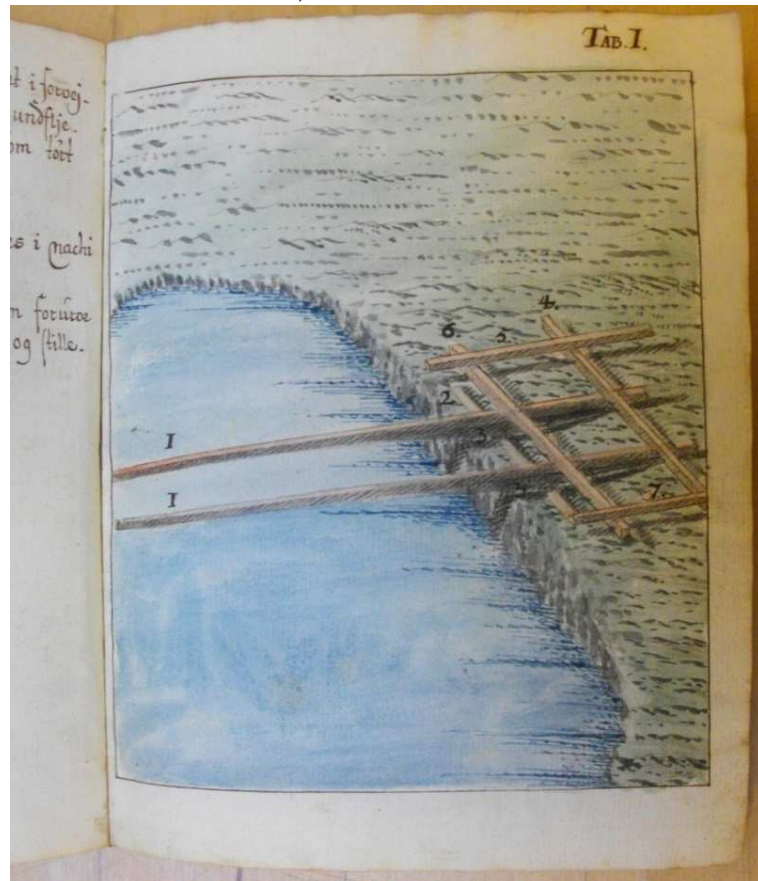

i Diameter eller Udstrækning; Efter at Mand haver tryggeligen opbygget Bakken eller Grund Stykken, hvor Machinen skal hvile paa, udvælger Man 2. svære Bielker N^o **I.I. Tab. I** fra **8.** til **15.** Favne lange, jo længere, jo bedre er det, men saa faaer man at grunde dem ved Træe Pele **Tab. VI. N° 60. 60. 6I. 6I** og sætte Bielkene sammmen *<paa den i Tegningen foreviste Maade>*, dog synes ieg, at være bedre ikke at have nogen Pel, heller sætte Bielkene N^o **I.i.** saa got sammen ved Jern Ringe, eller Baande, at de være lige saa stærke der, hvor de Sammenføjes, som de være heele; baade i den hensigt, at Fisken er friere, og Machinen er ingen Fare underkaste ved Is brækning, (om Vinteren.) Man tager et Træe her for uden forevist ved N^m **2.** til Grund, eller Styrke-Træe for de svære Bielker, paa hvem Machinen skal siden bygges, saa at de ikke skal synke ned i væggen, eller gaae udaf sin Stilling, dette Grund-Træe bliver omtrent

2 ½ Favn i Længden, og ligger tvers under Bielkene, Saa 2. andre Træer, N^m **3.3.** de ligge langs med og under de lange Bielker, ongæfær 2. Favne lange *<eller længere>* dem til Styrke, siden Tver-Træerne; N^o **4 . 3½** Favn langt, som ligger ovenpaa

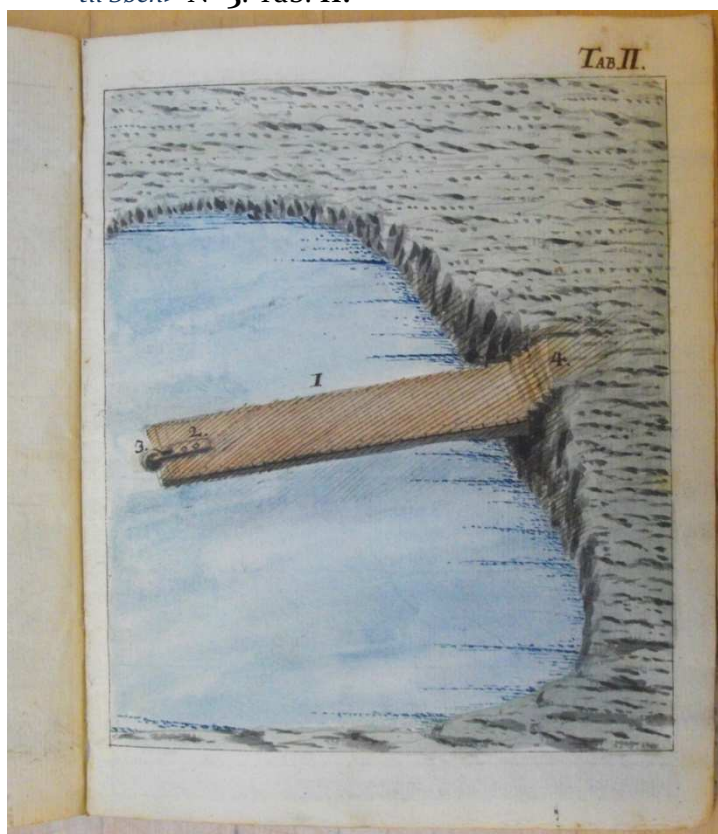
Bielkernes Ender, under de samme Ender kan

og ligge et Træ i Paralel med Træet N° 2.
 og N° 6. 2½ Favne langt; Siden lægger lægger
 Man Træerne 5. og 7. 2. Favne lange, hver
 paa hver Ende af Træerne 4. og 6. Alle
 disse Træer bliver lige tykke og breede 1½ quart.
 brede, og 1¼ quart. tykke, N° 4. skal være
 tykkest, for uden de store 2. Bielker, som kan
 blive saa svære og tykke, som man faaer dem
 til: Til Sidst skal man besvære alle bemæld-
 te Træer med Steene (de Sværeste ligger oven paa.)
 rundt om kring, at Træerne ikke skal hastig for-
 raadnes, og lægge saa Jord øverst, og Græsmon;
 saa (vel ^{got}), at Bielkene blive ret faste og (trøste)trygge
<alle disse skal være saa tykke som gives kan ...

*

... men smallere maa de og være # N° 2>
 Diavidden i mellem de største Bielker bliver I.
 Favn omtrent, eller lidt mindre; Efter at al
 Ting er færdig fæster Man Bræder tvers oven-
 paa de beskrevne Bielker, og sammenføjer et
 middlemaadigt Træ/ ved Endene/ af Bielkene
 foran paa tvers, paa Midten af dette middelmaadi-
 ge Træ nagles et Tver-Træ I. al. langt i dets
 foreste Ende indsluttes et Hjul *<som vende ud*

som kan gaae got og uden el strammhed, dets kant rundt om kring bliver noget indhullet paa Midten til at Tov, som der skal løbe i, ved op- og ned Trækningen, som siden siden forklares nøjere; Man gjør nogle Trappe-Trin ned til Machinen, i fald Bakken er højere end den, eller op til machinen, i Fald Bakken er lavere, mærkede med **N° 4. Tab. II** (paa disse gaaer man ind i den, efter at den er gjort færdig. Nu nagler man andre Breder uden paa hver Side af Bielkerne, som Staae

*

op, til sidst lukker Man Bygningen med Tverbreder ovenpaa, som indsluttes ved Endene af de opstaaende Breder, eller dette bliver dannet som en hvælving eller Huus Tag, men dette fordrer større Umage, og siden smørres og overvstrøges uden og inden med Tiere og Beeg, foran har Man en Dør og Dør Plade, hvor hjulet et med Laas og Hængsler, den bageste Ende skal og lukkes paa samme Sæt. Saadan Machin troer ieg kan vare i mange Aar, og er Den ganske Simpel; Der kan vel bruges andre saaden, som ikke ere Saa store, men aldrig, kan man da vente

den Forddel, som der kan gives af de større, fordi at det efter blive Fiske Redskabene baade større og mindre (i proportion af Machinerne.

Nu tillaves et Fiske Redskab, saaledes, som til kiænde gives ved N^m 10.

*

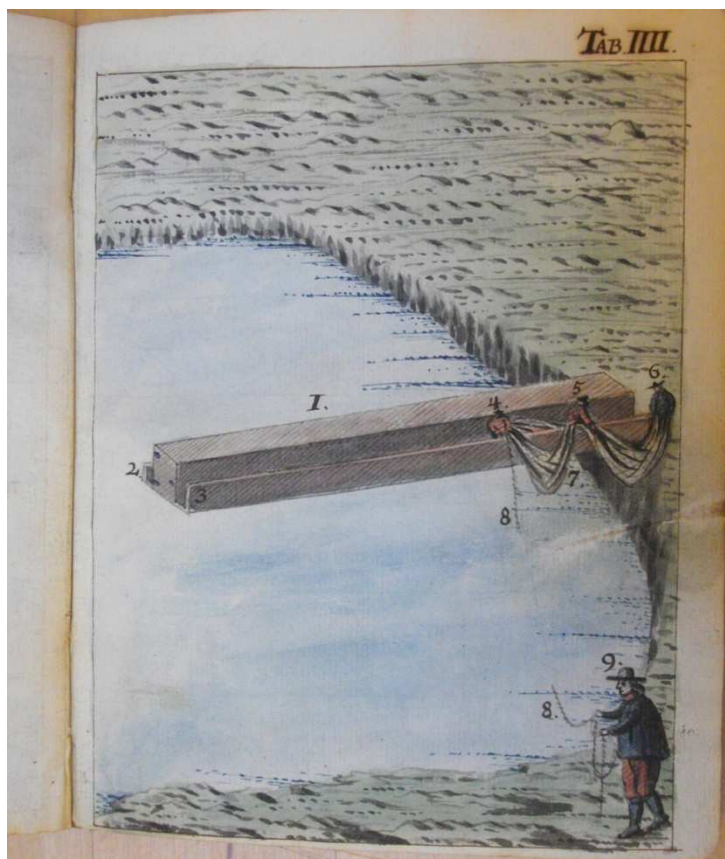

Tab. III ovenfor dannet som et Jern Baand, enten af vel sej Træe eller Fiske-Been, (Brancis) Endene maae blive ret godt sammenfæstede, efterdi lænden af et Stykke aldeles ikke er tilstrækkelig, dette kalder ieg Omkreds Been, det bliver i Diameter I. I½. 2. Favne, &tc. efter som findes at være nødvendigt efter Vandets Dybde, her ved fæstes Nætet, som kan tages af, da man vil, som bliver smaa knyttet, og fint gjort og udarbeidet, Omkreds Beenet kan og løses op paa et Sted og forvares i machinen med andre Fiske Redskabe, som tørres der inde, ind til man bruger dem i igen, Man lader ligge saa Hjulets kant Tovet N^m II. hvor ved N° 10. hænger i hiælp af 4. andre Tov, hvis øverste Ender fæstes ved dette Tov, men de nederste ved Omkreds Beenet, bemeldte Tove mærket med N^{is} 12. 13. 14. 15. paa

den øverste Ende holder en Mand, som staaer inde i Machinen, mærket med N° 9. eller og

*

en anden med ham, de treække <lade falde> Omkerds Beenet ned i Vandet og til Bunden, der lade de det ligge nogen Tid, og kaste (i Vandet) der paa <Madingen> hvor efter fisken gaaer, og saa op i gien sagte, noget af dette bestandig skal man xxx, saa fisken ikke skal løbe bort, men saa snart man see paa Beenet rudt omkring, er den Fisk der er inder for, fangen; Hjulet maae aldeles

ikke knarke ved Ned- eller Op- trækninge, dette kan drive Fisken bort, imdeens Redskabet er under Vandet; I Midten af Netet lader man ligge en Bly, eller Steen Plade N° 16. Saa at Netet des beder skal synke i Midten, hvor det maae være vel Slapt, Man kan have Hjælp af en Baad N° 17. de Mænd, som der ere paa tage Fisken udaf Nettet, Madingen kan blive, Fisken Indvaalder, udblødt og noget smaat hakket Fiske Skind, smaa Stykker af Brød, Reng Orme, Madiker, fint poleret Guld Plade,

*

blankt Sølv, og snart alt som giver nogen Glans fra sig eller Lysning i Vandet hængende paa fin Traad og bliver trukket op og ned lige med Nættet, men det maae hænge noge højere op end Redskabet Selv over dets mellemste Deel, man kan og bruge kiød, etc: Saaledes man fiske ved lys Dag og det det heele Dagen endskiøndt det regner. Om natten har man en liden Stang eller Træ-Stok, dets ene Ende Stikkes i giennem 2. Jern-Kramper fæstede inde i Machine paa det Sted som vises ved **Tab. III N° 5.** ved end anden Ende af Stokken fæstes et Baand/, i dets ~~nets~~ nedeste Ende <N° 6.> hænger en Lys lygte N° 7. den bør at hænge lige over Middel Punkiten af bemældte Redskab ikke lang oppe fra Vandet, paa Lygten er et Laag ud af Siden, som bestaaer af en Glas Rude indsluttet om kring med Bly Rammer og saaledes gøres heele lygten og ligeledes Bunden

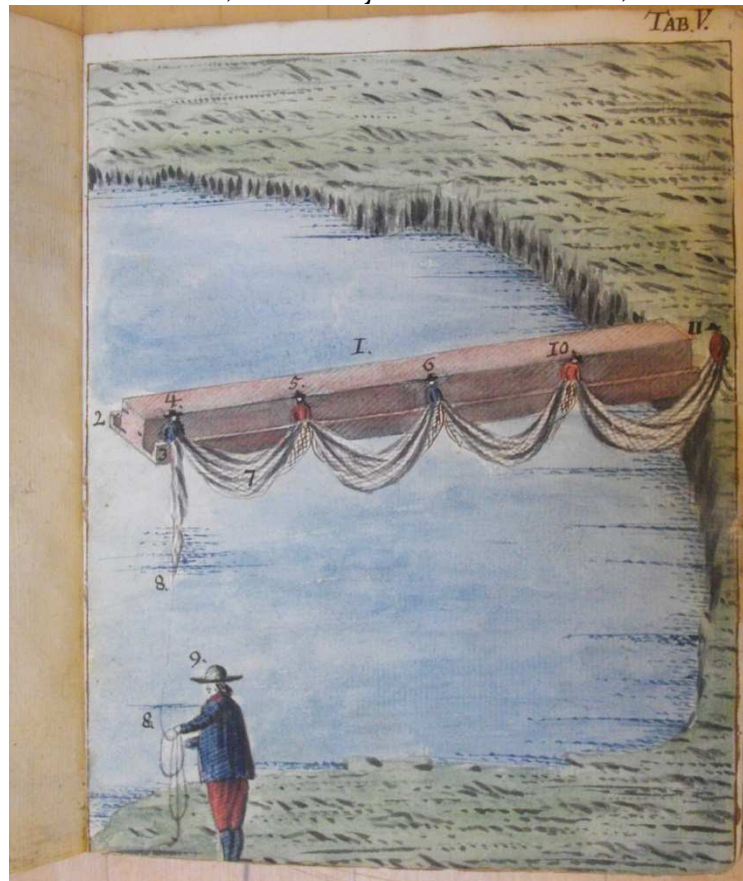

selv, saa at Lys Straalerne falde got ned og ud til Siderne paa Vandet indeni Lygten fæstes en LysePlade hvor Telle Lys staae, men Skaalen om kring meget liden, op i Toppen af Lygten, er et lidet Hul, hvor Røgen af <Lyset> gaaer i giennem ud, om kring dette Hul og alt til Midten (af Lygten) maae Lygten fodres med Spejl glas ellr klart poleret eller hudet Messing, saa at de, der ved brækede Lys Flammer, slaaes got ned og ud paa Vandets Over Flade, Lygten er bedre, at kunde den være vel lang og vid (. capax), den sammensættes, af Bly Kammer og kristal Glas Ruder, som før er sagt; item igiennem-sigtigt horn indsluttet i nette Træ-Rammer som dog ikke er saa god, som den første, xx den kan og sammen staae af middelmaadige Messings Traade got sammenføjede, og der uden om udstrækkes et meget fint og igienomsigtigt Skind, Saaledes beredt, at det hver-

ken maae komme i kalk- eller Bark-Vand, hvis smaa Deelee og Partikler trænge sig med Vandet i giennem Skindets finde Huller (Poros) hvor af det bliver udurksigt og mørkt. det var bedre, at have fleere end et Lys i bemældte Lygte, som ikke er giørligt med mindre den

bev vel stor, da læbe Lysene ikke saa stærk,

som de ellers kunde kjøre formedelst Vamen,
(ieg maae tale subtil, alleres staaet i Vejen det som
ikke betragtes i fal dette blev forsøgt.) Efter
og til disse Lys Staalder gaaer Fisker ufejlbarlig,
og i sær Aalen, og lugtende Ting, som for- efter
raadnet kiød, den trækker sig mest frem ved / med
Bunden af Vandet, og hodler sig mest i Leer-Vand
og Moradser item i ferske og salte Søer, hvor
at er Leer og fins Sand Grund.

Tab. III. V. VI. forevise her foruden en an
den Bequemhed, som Man kan have af denne bemæld
te Machine til at fange med Lax, Fisk og Sæle, men
skal den saaledes fanges, maae Nettet være vel Stærkt;

*

Man gjør Machinen Saaledes, at udaf dens begge Sider
bygges noges Udbrækninger eller Smale Gange,
først naar Man lægger Brederne paa de svære Bielker,
kan ders Ender gaae noget udaf dem paa begge
Sider, og der op af giøres en opbøjet Kant eller som i
Form af en Brigge <ponticulus>, dette vises ved N°s 2. og 3.
Til at fortsætte videre denne Fangst, skal være til
Stedet 4. Mand; : N° 4.5.6. og 9.; 4 og 5.
føre Nettet lige til Enden af Machinen (den foreste)

men før har 9. taget i mod Enden af Tovet N° 8. 8. og gaaer i lige Linie eller Paralel med de 4. og 5. paa Landet, N° 6. holder paa det andet Netetts Tove, og lader Nettet ikke komme fra Landet, (eller det Ende) Saa snart de 4. og 5. (og i fald der behæves saa mange) 6. og 10. ere komne med Nettet til sine Steder, hvor de staae i Tab V. trækker 9. 8.8. til sig og Nettet N^m 7. med, Nettet skal være i forvæjen tilstrækkeligt langt. da 5. 6. 10. dra ge Nettet i mellem sig til 4. ind til det bliver

✱

vel stramt, 4. passer paa ikke at lade Nettet falde hastigt ned i Vandet, og bedre er, at have det oppe i Gangen, end lade det hænge udenfor, end- Skjønt dette vises saa i Tegningen, eller i det mindste maae det ikke røre Vandets Overflade, før end til aller sidst, da skal det falde med et ned, og lige udstrakt fra 4. til II. Efter som 9. trækker Tovet til sig, nærmes den Ende af Nettet til Landet, hvor han staaer, saa til sidst sættes alt i den Orden, som fore- stilles ved Tab. VI. saa at den nederste Kant af Nettet eller Numer Xad lgeer paa Bund- den der lige under Vandets overflade i hjælp af kork Bojerne eller den øveste Numer Rad, (i Fald Nette ikke er Tilstrækkellig breedt, maae

Bøjerne heller gaae under Vandet og Bly-
lodene ligge ved Bunden, <heller> end saa <at> Bøjene ligge
eller Sees over Vandet, og Lodene der for ikke
kan røre Bundet, som før er mældet, det maae

Man nøje betragte i Forvejen, efterdi dette Fejl giver Fisker
Leilighed til at undflye, som bestandig holder sig ved
Bunden, hvor den søger efter sin Føde. Efter
at dette er i Stand sat, trække 5. og 6. Nettet til
sig paa den ene Side, og 9. og 10. til sig paa
den anden Side lige til Landet, alle de Fiske der
nu ere blevne indesluttede i Nettet, ere fangede,
i fald det kan holde, og er meget bedre, at have det
stærk langt og bredt, efter Fisker Størelse og
Mængde, og Vandets og Machinens Beskaffenhed;
Nøje skal opdages: Før end bemældte Machin
bliver anlagt, om vandets Bund ikke be-
sat af med Steene eller Klipper, hvor ved Net-
tene blive faste, hvilket forvirrer heele Arbej-
det, som <Bunden kan> paa mange maader kan forsøges,;
Med Baader kan ransages Vandets Bund ved
klart Vand, som ikke er alt for dybt, det duger
og ikke heller, item med Dýbs Lode, som ere
gjorte vel flade i den breede Ende, og den got
slibet, hver gang efter at Man lod det falde paa

Bunden, da fører dens <slibte> Hud Mærket med
sig enten af Sand eller Steene, det findes og
her ved, om Bunden er ujævn, dog kan Man
ikke <ved> Lodets Hjælp blive fuldkommen vis om
denne Omstændighed. Man tager et middel-
maadig tykt Tov, nok saa langt, som Nettet skal
blive, og fæster ved det enten Bly klompe,
ikke større en til et fuldkommet Net lige
i Rad som vise ved Tab. VI. eller Steene,
eller Been, det lægger Man ned i hjælp af
en Baad, som fører dets mellemste Deel ud,
paa Vandet, men en Man holder paa hver
Ende, og naar Baaden er kommen til det
Sted eller lidt længere ud, en vises ved
N°s 24. 25. lader han det gandske falde
ned til Bunden, saa trække Mændene hver
Ende til sig, indtil alt Tovet er kommet
op af Vandet, dette forsøges nogle Gange,
bliver Tovet ikke fast, saa er Bunden be-
qvem, men bliver det fast, duer den ikke,

og da kaster den ene mand sin Ende udi Vandet og den anden drager Tovet op, dette kan Man ikke gjøre ved et Net, med mindre det revner i Stykker, og her ved kan Man blive vis om denne Vanskillighed; Man kan og svømme under Vandet, hvor ved, dette ikke heller er end nu vist, i alle Maader. Dykkerkokken er ikke heller saa vis, som Tovet.

Ligeledes kan Man fange paa den anden Side af Machine, dog holder ieg ikke for got, at have dette Sted, som machinen skal være bygget paa, saa indsluttet paa begge Sider, efterdi fisken er der neppe saa fri, som da Vandet var gandske aabent paa den anden Side, med mindre fra den kant kunde ventes stærk Søe brusen.

Skulde Man kunde at fange her ved Sæle, saa bygger Man op en Væg *<et gjerde>*, eller Ophæjning af Jord lige *<fra>* Machinens Trapper. 4. og langs efter Strandkanten, en Favn fra Vandet og den, og ud paa Tangen over for Machinens

yderste Ende, til hvilken Fange Nettet skal drages som før er sagt, saa højt, *<skal garnet være>* at Man neppe skal kunde at see over det ud på Vandet, naar Man fanger Fisk, gaaer Man ved den Side af Væggen som vender til Vandet, men naar Man fanger Sæl, gaare Man ved den Side af Væggen, som vender fra Vandet. Bemældte Bygning gjøres der for, at Sælen ikke skal kunde at mærke noget til Manden, som holder paa Tovet 8.8. og trækker Nettet til sig. Paa hin Siden af Machinen, som vender fra i Tegningerne, gaae de, som føre og lægge Nettet ned, *<men ere der Pele under Machinen saa maae de lade Netet falde ned af den Side 3 Tab. Iiii>* Dette Tov, som Manden 9. har og Manden 4. maae være ved stramt, at det ikke skulde røre Vandets Overflade det ringeste, og dette Tov ligger og føres tvers oven paa Machinen og Væggen indtil Man lader det falde sagte ned i Vandet af Machinens foreste Ende, i den mueligste hast skal da 9. trække Netet for, *<Sælen>* (og) til sig, og

og de andre Mænd lade det *<garnet>* falde ned, saa at Sælæene

ikke skal slippe ud; Den Mand N°. II. som trækker den anden Ende, maae og staae ved den Side af Machinen, som vender fra, lige som de andre, der staae paa Gangen; Til Sidst trække de Nettet til Landet med det, som er der i fanget og indelukket, I øvrigt behandler Man alle Ting efter den foranførte Adfærd og Omgangs-Maade. *<Nettet skal i en hast trækkes for og falde saa at Sælen ikke faae udløbindtil Nettet falder gaae altid meget sagte saa at>* Ved Mundinge af Fjorde og Elver, i sær, hvor det ferske og salte Vand blandes sammen, ere gierne baade Sæle og Fiske, i Mængde, endskjønt alle Sorter af Fiske ere meget bange for Sælene, som slide rive dem i Sig.

Hvad videre angaar disse Redskabe, har ieg snart intet tilbage at mælde.

Tab VII. Fig. I. er et Stykke af Nettet, dets Bøjer og Loder synes ieg kunde hver andre i møde, efter som Numererene vise, og af saadan Dannelse, Lodene : runde og korte,

i fald der er nogen Steen Grund, som bestandig er meget farlig, Bøjerne bliver mindre og større, efter Netternes og Fiskenes størrelse.

Fig. II. er almindeligt at bruge saaledes dannet, og er got hvor Leer- og Sand- Bund er over alt, hvor ikke Bly er at faae bruger Man Foed Beene af Stude og Heste, som og ikke er ubequemt.

Fig. III. foreviser, at Nættet til N^o Io. kan saaledes bindes ved Omgangs Beenet. *<men dette er ikke meget tunligt efterdi Beenet kan der ved faae lange sprækker>*

Fig IIII . Viser, at Man gjør Hullet i giennem dem, som fæster Nettet ved Beenet.

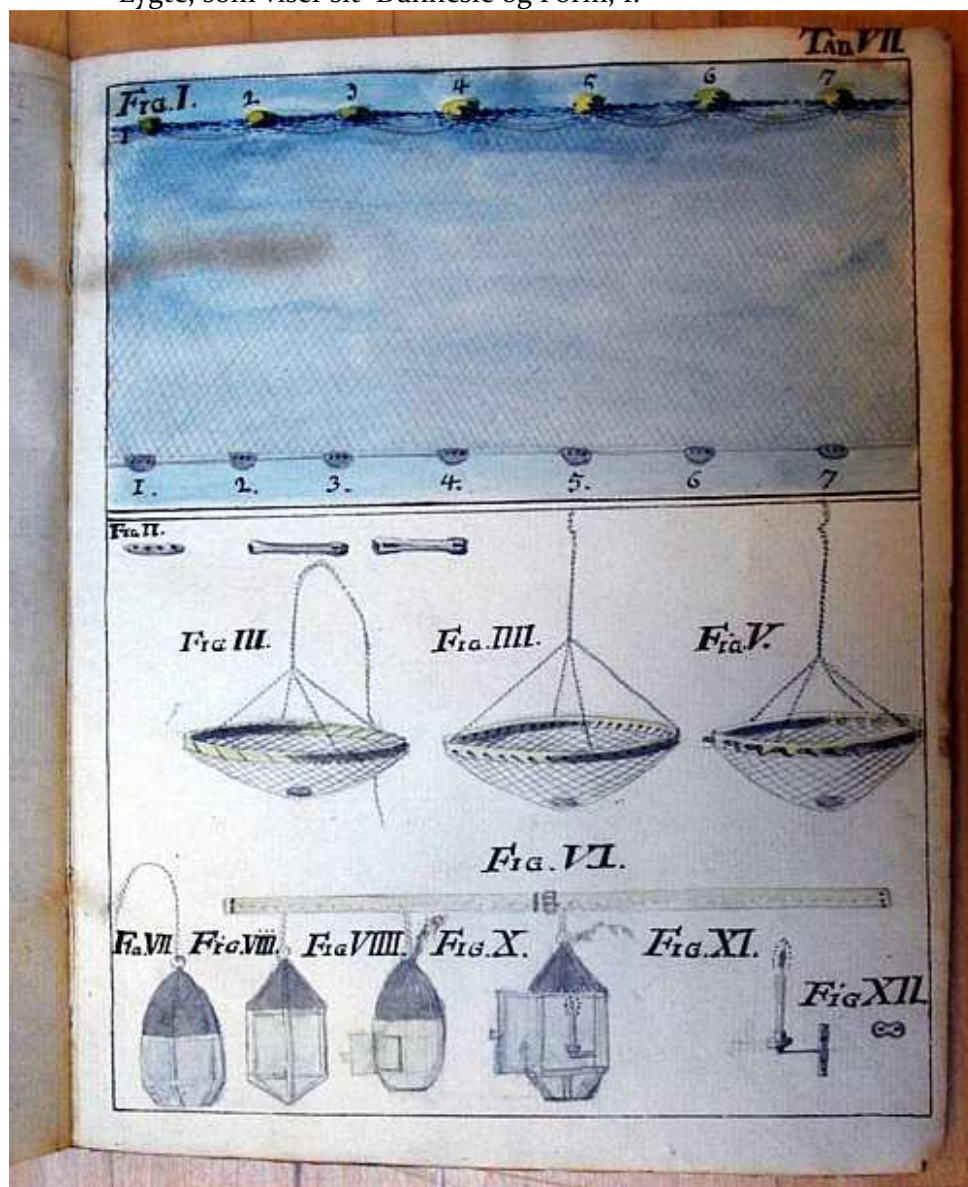
Fig. V. Der vise sig smaa Stifter, eller Nagler fæstede i Omkreds Tovet, ved disse fæstes Nettet, som ikke heller er meget got, dette alt gjør Beenet svagere, og ikke saa fridt

Fig VI. mærket Omkreds Beenet, som sammensættes saa got, at det bliver lige lige saa trygt de, som hvor det er heelt,

fra 5. til 3. Tommer, bredt, men Saa tykt, som Beenet er selv naturlig tykt, og lige baade i Bredden og Tykheden over alt.

Fig. VII. Ere den forbemældte Lyse-

AL eller 3. qvart. lang, $2\frac{1}{2}$. eller 2. qvart
breed:

Fig. VIII. viser meer simpelt Form
som og er bedre, dens Bund eller Basis, kan
være som paa Fig. VII. og X.

Fig. VIII. viser den Lyse Lygte, som
sammenstaaer af Messings Traade og meget
tyndt og igiennemsigtigt Skind udstrakt over
Traadene.

Fig. X. viser ligeledes det samme
Form og Fig. VIII. uden at Bunden er flad som
<Bunden> paa Fig. VII. den skal være en Glas Rude
og det nødvendigt at Lys Straalerne falde
ned, og Rammerne skal være smale og tynde
saa at Skyggen af dem bliver liden, Denne

Figur viser og, hvorledes Lyse-Pladen skal være og fæstes, som nøjere sees af :

Fig. XI. som er Lyse Pladen, som fæstes ved nogen af Bly Rammerne, den gøres af Jern og saa at Lyset bliver midt i Mid-Punkten af Lygten, og noget lavt fra Bunden, formedlst Lys Straalernes Tilbagelysning kan ingen Skygge gaae ned af Lys-Pladen , alle Lygterne ere tene sorte (foran) overnfor fomedlst Messing Pladerne eller Speilene, som gøres faste inden i Lygterne, Messingen maae got poleres saa den Side, som er til Lyset, og være bestandig reen.

Den Beqvemhed Man kan have af oft omtalte Machin mærkes ved Abhandlingen; Den Beqvemhed bestaaer egentlig der i:

1°) At Fiskefangsten kan beder der ved fremmes.

2°) Fiske Redskabene kan paa behændigere Maade bruge, end ellers.

3°) Fiskene kan ikke mærke til noget i forvejen før end de ere fangne, som da ikke kan undskje.

4°) Man kan fiske saa vel i vaat som tørt Vejrligt.

5°) Og om Natten som om Dagen.

6°) Redskabene kan tørres og forvares i machinen indtil de blive brugte i gien.

7°) Man behøver neppe Baade, som foruroe lige Fisken, i sær naar der er grundt Vand og Stille.